

TRADUCCIONS OBLIDADES I DESCONEGUDES DE JACINT VERDAGUER AL FRANCÈS

NÚRIA CAMPS CASALS
Universitat de Vic

Forgotten and unknown translations of Jacint Verdaguer into French

La recepció de l'obra de Verdaguer a França i, en especial, a la Catalunya del Nord i a Occitània, tot i ser molt remarcable, ha estat estudiada de forma fragmentària. Només s'ha realitzat alguna recerca sobre traductors com Delpont, Pepratx, Savine, Tolrà de Bordas o Vassal. D'altres traductors nord-catalans o occitans no han merescut cap atenció i la informació que en tenim és mínima o inexistent. L'objectiu d'aquest treball és aportar noves notícies sobre versions al francès de traductors verdaguerians nord-catalans i occitans, oblidats o, simplement, que no s'han estudiat mai.

Paraules clau: Jacint Verdaguer, recepció francesa de Verdaguer, història de la traducció, traduccions esparses, segle XIX.

The reception of Verdaguer's works in France, especially in French Catalonia and Occitan-speaking France, although remarkable, has been inadequately studied. Only limited research has been done on translators such as Delpont, Pepratx, Savine, Tolrà de Bordas and Vassal. Other French Catalan or Occitan translators have drawn no scholarly attention and the information available on them is minimal or nil. The aim of this paper is to bring to light new findings on French versions of Verdaguer by French Catalan or Occitan translators who have been either forgotten or simply overlooked.

Keywords: Jacint Verdaguer, Verdaguer's French reception, translation history, disperse translations, nineteenth century.

1. Consideracions prèvies

Com expliquen Manuel Llanas i Ramon Pinyol a «Les traduccions no castellanes de l'obra de Verdaguer, Oller i Guimerà fins a 1939»,¹ Jacint Verdaguer —després del triomf l'any 1877 als Jocs Florals de Barcelona amb *L'Atlàntida*— es convertí en l'escriptor català més rellevant de la seva època. Era, alhora, el seu triomf personal i el triomf col·lectiu de la Renaixença. L'epopeia verdagueriana esdevingué l'orgull nacional, un orgull que es magnificà amb la traducció del poema a diverses llengües europees i el reconeixement de la crítica dins i fora de Catalunya. La versió definitiva de *L'Atlàntida* data de 1878; es tracta d'una edició bilingüe català-castellà que es convertiria en la base per a les posteriors traduccions a llengües europees. Fora d'Espanya, on Verdaguer assolí més notorietat,

1. Vegeu LLANAS, Manuel; PINYOL, Ramon. «Les traduccions no castellanes de l'obra de Verdaguer, Oller i Guimerà fins a 1939». A: *Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans*, v. I. Montpeller: Centre d'études et de recherches catalanes. Université Paul Valéry – Montpellier III / Association Française des Catalanistes, 2004, p. 69-94.

El present treball forma part del projecte d'investigació FFI2011-26367, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, que es duu a terme dins el Grup de Recerca Consolidat «Textos literaris contemporanis: estudi, edició i traducció» (2009SGR736) de la Universitat de Vic.

al principi, fou a Occitània, a través de Frederic Mistral, estendard de les lletres provençals. Però, en realitat, el major reconeixement internacional el poeta se'l guanyà mitjançant les traduccions franceses.

No obstant això, la recepció de l'obra de Verdaguer a França i, en especial, a la Catalunya del Nord i a Occitània, tot i ser molt remarcable, ha estat estudiada de forma molt fragmentària. En aquest sentit, només s'ha realitzat alguna recerca sobre traductors com Juli Delpont, Justí Peprax, Albert Savine, monsenyor Josep Tolrà de Bordas o Agustí Vassal. D'altres traductors nord-catalans o occitans no han merescut cap atenció i la informació que en tenim és mínima o inexistent. L'objectiu d'aquest treball és, doncs, aportar noves notícies sobre versions al francès —completes o parcials, algunes supeditades als constryiments de la prosa— de traductors verdaguerians nord-catalans i occitans, oblidats o, simplement, que no s'han estudiat mai. Així mateix, com a complement final, es donarà notícia de les traduccions esparses que s'han localitzat, encara que a vegades no s'ha aconseguit identificar-ne els traductors.

En la nòmina de traductors gairebé desconeguts de Verdaguer al francès es compten, per ara, els següents: Joan Baptista Blazy (cinc llibres: *Flors de Maria, Idil·lis i cants místics, Al Cel, Canigó i L'Atlàntida*), fra Bonaventure (*Sant Francesc*), Exuperi de Prats de Molló (*Sant Francesc*), R. Bonet («*Cristophe Colomb*», fragment final de *L'Atlàntida*), Màrius Cognat (*L'Atlàntida*), Joan Vilarrasa (oda «A Barcelona») i Guitton-Talamel (fragments de *L'Atlàntida*).

2. Traductors nord-catalans

2.1. «Frère Bonaventure, tertiaire» [Agustí Vassal]

En les obres on s'inventarien les traduccions de Verdaguer,² se sol atribuir l'autoria de la versió francesa de *Sant Francesc* —tal com s'indica a la portada de l'obra—, a «Frère Bonaventure Tertiaire», sense més detalls. Tot i així, si es fa una anàlisi minuciosa més enllà de la portada, podem atribuir aquesta traducció —amb poc marge de dubte— a Agustí Vassal, que probablement optà per aquest pseudònim en honor a sant Bonaventura, destacat teòleg i místic franciscà. L'adjectiu «Tertiaire» —«terciari» o «tercerol», en català— ens indica que el traductor pertanyia al Tercer Orde de Sant Francesc o Orde Franciscà Seglar, fundat pel mateix sant per tal que els laics poguessin participar dels ideals franciscans.³

Agustí Vassal fou banquer, escriptor i militant catòlic de Perpinyà. Admirador de Verdaguer, fou l'impulsor d'*Eucarístiques*, obra pòstuma del poeta. Vassal la

2. Veg. BOHIGAS, Pere. *Primer centenario del nacimiento de Jacinto Verdaguer (1845-1945). Catálogo de la Exposición Conmemorativa (3-28 de mayo de 1945)*. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona; Biblioteca Central, 1946. JORBA, Manuel [et al.]. *Jacint Verdaguer: (1845-1995): 150 aniversari*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1995. VERDAGUER, Jacint. *Obres completes; pròleg de Marià Manent; epíleg de Joan Bonet i Baltà; bibliografia general de Lluís Guarnier*. Barcelona: Selecta, 1964 [reimpr.]. (Biblioteca Perenne; 1)

3. Verdaguer dedicà el llibre «Als Terciars del Patriarca Sant Francesch. Lo derrer y més inútil de sos germans. Jacinto Verdaguer, Pvre.». L'obra sortí el 3 d'octubre de 1895 en ple apogeu del «Cas Verdaguer», en què es qüestiona l'equilibri mental del poeta.

publicà a Barcelona el 1904 en edició bilingüe, traduïda per ell mateix. És especialment rellevant la seva aportació al corpus biogràfic del poeta: *Mossen Jacinto Verdaguer. Sa vie, ses oeuvres, sa mort*.⁴

En aquest treball, tanmateix, ens centrarem en la traducció de *Sant Francesc* que, fins ara, no s'havia atribuït al perpinyanès. L'única referència a l'autoria real de la traducció la trobem a l'article «Agustin Vassal et les dernières oeuvres de Verdaguer» de l'«Abbé» Bonafont —felibre— que es publicà a la *Revue Catalane* de 15 de març de 1917. En aquest text Bonafont es preguntava: «*Quelles raisons peuvent-elles avoir déterminé M. Vassal à nous donner en prose [sic]⁵ les Eucharistiques et Saint François?*».

El volum de *Sant Francesc*, traduït en vers, s'enceta amb la petició de censura eclesiàstica per part de Vassal datada el 6 de febrer de 1905 i adreçada al bisbe de Perpinyà (Llenguadoc-Rosselló) —Carsalade Du Pont— on demanava autorització per publicar la seva traducció:

«*Il m'a paru plus convenable et plus avantageux de vous adresser, à Saint-Martin du Canigou, ma supplique pour l'Imprimatur de ma traduction française du poème de saint François de Verdaguer, que Votre Grandeur a bien voulu me promettre.*»

En la mateixa carta, Vassal no s'està d'explicar que aquesta traducció suposa «*glorifier le génie catalan*». Després d'aquesta primera missiva, segueix l'*imprimatur* o llicència eclesiàstica per a la publicació de la traducció —datada dos dies després i signada pel bisbe Carsalade—. En aquesta carta, el bisbe expressa la seva satisfacció per la iniciativa de traduir al poeta —a qui descriu com a «*notre saint et regretté ami*»— i trameta al traductor el seu desig que la seva versió pugui «*faire aimer d'avantage notre cher et grand poète!*». Cal recordar que Verdaguer havia traspassat tres anys abans.

Abans d'entrar en la traducció, hi figura una dedicatòria de Frère Bonaventure [Vassal] al caputxí Exuperi de Prats de Molló, en aquell moment exprovincial, exprocurador general de l'Orde dels Frares Menors Caputxins i, segurament, responsable de la publicació seriada —*Une Conférence par Mois*— que publicà la traducció en forma de suplement. Cal tenir present que Exuperi de Prats de Molló, en la carta de 25 de setembre de 1895 —recollida al volum ix de l'*Epistolari Verdaguer*— parla de la possibilitat de girar al francès alguns poemes de *Sant Francesc*.⁶

4. Veg. VASSAL, Agustin. *Mossen Jacinto Verdaguer. Sa vie, ses oeuvres, sa mort*. Perpinyà: Barriere & Cie, 1913.

5. Recordem que es tracta de versions en poesia.

6. En referència a la carta 1.133, tramesa a Verdaguer des de Baiona el 25 de setembre de 1895 per Exuperi de Prats de Molló (Prats de Molló, 1837 – Mazamet, Llenguadoc, 1917) i recollida al volum ix de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, és d'interès el fragment «*Si yo me sintiese capaz ó si V. me acordase el honor de no juzgarme indigno, reclamaría de su amistad el honor de traducir en francés su poema seráfico [sic]*» on Exuperi de Prats de Molló expressa la voluntat de traduir Sant Francesc al francès. És també d'interès la nota 4 a aquesta carta. En aquesta nota, J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas comenten en què es materialitzà la voluntat de traduir Verdaguer d'Exuperi de Prats de Molló: «No ens consta que el P. Exuperi arribés a fer la traducció francesa del *Sant Francesch*. Al cap de poc publicà un

Bonaventure [Vassal], en la seva dedicatòria, lloava el poeta i el posava a l'alçada de poetes franciscanistes, tals com Lope de Vega o Jacopone de Todi. El caputxí —Exuperi de Prats de Molló— agraiïa, al seu torn, la dedicatòria i s'alegrava que Verdaguer hagués sabut retratar amb tanta precisió i força la vida de Sant Francesc d'Assís. El volum es clou amb la signatura de Vassal tancant la traducció: «*Agustin Vassal, Chevalier de Saint Grégoire le Grand. Traduxit. 17 septembre 1904. En la fête de l'Impression des stigmates de Saint François*». No hi ha, doncs, dubte possible que el tal «Fra Bonaventure» era un pseudònim de Vassal.

El volum, de 96 pàgines i amb traducció en vers, fou imprès i publicat per Casterman l'any 1905.⁷ Recordem que Casterman —editor d'origen belga establert a Tournai, que entrà al mercat francès el 1857— es dedicà durant el s. XIX a la publicació d'obres religioses.⁸

2.2. Joan Baptista Blazy⁹

Joan Baptista Blazy (Catllà de Conflent, 1878 – Baixàs, 1933) és un dels traductors al francès de Verdaguer més desconeguts, per bé que un dels més prolífics, del qual traduí cinc obres: *Flors de Maria*, *Idil·lis i cants místics*, *Al cel*, *Canigó* i *L'Atlàntida*, totes elles publicades en revistes de París i d'Arràs entre 1905 i 1908.

Al llarg de la seva vida, Blazy —un eclesiàstic nord-català amb una producció traductològica i literària remarcable— mantingué contacte amb exponents del catalanisme literari com el Dr. Benet Roura Barrios —que atengué Verdaguer en els darrers temps—¹⁰ i del Felibrigi —en especial amb Frederic Mistral, premi Nobel i difusor de Verdaguer, com ho demostra la correspondència que mantingueren.

A part, fou un dels col·laboradors més actius del *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover amb una aportació molt notable de cèdules i, a més de la seva faceta com a traductor, cal parar atenció a la seva producció pròpia. Destacà com a assagista de la Renaixença nord-catalana, com a contista i com a biògraf de Bernadeta Soubirous i, en menor mesura, de Ramon Llull i de Costa i Llobera.

---

article a *L'Écho de Saint François et de Saint Antoine de Padoue* de desembre següent, titulat «Un grand poète tertiaire». Hi reproduïx dues poesies de Verdaguer traduïdes al francès en prosa, i diu: «*Mossen Jacinthe Verdaguer, l'auteur de ses strophes embrasées, le grand poète catalan, est peut-être le premier poète descriptif de tous les temps. Certes il brule dans le cœur l'amour qui a dominé toute la vie de saint François et qui l'a rendu semblable à Jésus-Christ crucifié*». Veg. CASACUBERTA, J. M. De; TORRENT I FÀBREGAS, J. (cur.). *Epistolari de Jacint Verdaguer*. V. IX. Barcelona: Editorial Barcino, 1986, p. 132-136.

7. Veg. VERDAGUER, Jacint. *Saint François... Charité. Traduit du catalan par Frère Bonaventure Tertiaire*. Tournai: Casterman, 1905. El llibre segurament també estava en dipòsit a París (Lib. Internationale Cathol.) i a Leipzig (L. A. Kittler, commissionnaire), segons s'indica a la portada.

8. Veg. PARINET, Élisabeth. *Une histoire de l'édition à l'époque contemporaine. XIXe-XXe*. París: Seuil, 2004, p. 52-53. (Points; 341); i BOUFFANGE, Serge. *Pro Deo et patria. Casterman: librairie, imprimerie et édition (1776-1919)*. Ginebra: Droz, 1996.

9. A Joan Baptista Blazy li vaig dedicar un estudi inèdit, fruit del meu treball de recerca de doctorat, llegit el desembre de 2007 a la Universitat de Vic.

10. Veg. DURAN, Carola. «Un viatger empedreït: Benet Roura i Barrios, ambaixador de la literatura catalana». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes. Miscel·lània Joan Veny*, 8. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 31-68.

Les seves tres primeres traduccions de Verdaguer es publicaren a *Science Catholique* i les restants a la *Revue de Lille*. Ambdues revistes eren publicades pel mateix editor, Sueur-Charruey d'Arràs-París. En resum, presentem cronològicament la llista de traduccions —totes elles en prosa— acompanyada d'un breu apunt descriptiu de cada traducció:¹¹

- a) *Flors de Marie*. Arràs-París: Sueur-Charruey, 1905 (extret de *Science Catholique*, 05/1905). Conté una nota de Blazy (p. 5) on justifica la traducció parlant de l'èxit de l'obra i les indulgències que reben a Barcelona aquells qui la llegeixen. El traductor es val de l'amistat entre Verdaguer i Frederic Mistral per legitimitzar i presentar el poeta davant el públic francès. 46 p.
- b) *Idylles et chants mystiques*. Arràs-París: Sueur-Charruey, 1906 (extret de *Science Catholique*, 02-03/1906). Traducció dedicada per Blazy a Agustí Vassal, de qui diu que és l'amic del «Dant Modern» i l'inspirador de les *Eucarístiques*. Després de la dedicatòria de Verdaguer, el traductor inclou un fragment de Tolrà de Bordas on compara Verdaguer amb Dante i Milton. 36 p.
- c) *Au Ciel*. Arràs-París: Sueur-Charruey, 1906 (extret de *Science Catholique*, 12/1905). Blazy dedica la seva traducció al «Chanoine Fillol» de «N. D. de París». 63 p.
- d) *Le Canigou*. Arràs-París: Sueur-Charruey, 1908 (extret de la *Revue de Lille*, 1908). Hi figura la famosa carta de Menéndez Pelayo que elogia *Canigó*. Es fa referència a la publicació a la revista *Science Catholique* de *Flors de Marie* i *Au Ciel*. 92 p.
- e) *L'Atlantide*. Arràs-París: Sueur-Charruey, 1909 (extret de la *Revue de Lille*, 1908). La traducció presenta certes omissions al pròleg i hi ha una disposició diferent de les introduccions a cada cant. 76 p.

De fet, era la primera vegada que es traduïen al francès *Flors de Maria*, *Idil·lis i cants místics* i *Al Cel*. Tanmateix, cal recordar que tant *Canigó* com *L'Atlàntida* ja estaven traduïdes al francès quan Blazy les hi girà. El *Canigó* l'havia traslladat Josep Tolrà de Bordas en prosa el 1889 i *L'Atlàntida* ja havia estat traduïda, en prosa, per Albert Savine entre el 6 d'octubre de 1881 i el 27 d'abril de 1882 a les pàgines de *Le Midi Littéraire*, l'efímera revista que ell mateix dirigí i, en vers, per Justí Pepratx el 1884. Aquesta darrera versió la publicà l'editor Charles Bayle a París.

2.3. Exuperi de Prats de Molló

Com ja s'ha comentat suara, el caputxí Exuperi de Prats de Molló (Prats de Molló, 1837 – Mazamet, Llenguadoc, 1917) —procurador provincial de Tolosa i

---

11. Per conèixer el repertori de traduccions no castellanes de Verdaguer, com a mínim fins a 1939, és d'interès LLANAS; PINYOL. «Les traduccions...», *op. cit.*

procurador general de l'Orde dels Frares Menors Caputxins a Roma— expressà a Verdaguer, en una carta de 25 de setembre de 1895, la seva voluntat de girar al francès *Sant Francesc*.

Aquesta intenció es materialitzarà, únicament, pel que sabem fins ara, amb la publicació a Tolosa de Llenguadoc d'un article a la revista mensual *L'Écho de Saint François et de Saint Antoine de Padoue*¹² de desembre d'aquell mateix any, titulat «Un grand poète tertiaire» on es presentaven dues versions al francès en prosa de poemes del *Sant Francesc* verdaguerià. Així doncs, tot i que estigué implicat en la traducció en poesia de *Sant Francesc* per part de Vassal, la seva aportació traductològica es redueix a ben poca cosa.

De moment, però, no s'ha pogut localitzar l'article en les biblioteques de l'àmbit català. A l'espera de poder-lo trobar, treballem a partir de les pistes que oferien els anotadors de l'*Epistolari* verdaguerià a la carta tramesa el 1895 a Verdaguer pel mateix Exuperi de Prats de Molló.¹³

2.4. Rodolf Bonet

Ben poca cosa se sap sobre Bonet. Es tracta d'un advocat i poeta perpinyanenc, germà de Pere Bonet, prevere, poeta i professor de retòrica del Seminari Menor de Prada de Conflent. Verdaguer conegué Pere Bonet durant l'estada que féu el català al Seminari de Prada entre el 3 i el 7 de juliol de 1883. Durant aquesta estada Verdaguer coincidí amb els professors, entre els quals despertà admiració i simpatia. El mateix Pere Bonet —que acompanyà el poeta en excursions al voltant de Prada—, en acomiadar Verdaguer llegí una poesia titulada «Au célèbre poète catalan Verdaguer. Hommage de reconnaissance et d'admiration».¹⁴

Tenim constància que Rodolf Bonet es posà en contacte amb el poeta, des de Perpinyà, pel novembre de 1883.¹⁵ Segons aquest li explica a Verdaguer, fou a través del seu germà Pere que tingué l'oportunitat de conèixer *L'Atlàntida*. Rodolf, després d'agrair-li retòricament el «plaer» que li havia causat la lectura de *L'Atlàntida*, demana al poeta que accepti a tall d'homenatge un intent de traducció d'un fragment del poema «Cristophe Colomb» que li adjuntava a la missiva.

La traducció fou publicada, segons Rodolf Bonet, pel diari *L'Espérance*. De tota manera, no se n'ha pogut localitzar cap exemplar. Probablement es tracta de *L'Espérance: Journal Catholique Royaliste des Pyrénées-Orientales*, que apa-

12. Veg. EXUPERI DE PRATS DE MOLLÓ. «Un grand poète tertiaire». *L'Écho de Saint François et de Saint Antoine de Padoue* (desembre de 1895).

13. Veg. la nota 8.

14. Veg. CASACUBERTA, J. M. DE; TORRENT I FÀBREGAS, J. (CUIF.). *Epistolari de Jacint Verdaguer*. V. IV. Barcelona: Barcino, 1974, p. 96-99. Aquesta missiva, de Pere Bonet a Verdaguer, fou tramesa al poeta el 21 d'octubre de 1883. En aquest marc és on els anotadors de l'*Epistolari* ens ofereixen més pistes sobre la relació entre el poeta català i el capellà rossellonès.

15. *Ibidem*, p. 102-103. Hi ha discordances en la interpretació de la data de la carta original, de Rodolf Bonet a Verdaguer. Al v. IV de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, on està recollida, consta com a data d'enviament el 10 de novembre de 1883, mentre que a l'*Inventari de manuscrits verdaguerians* que elaborà la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya el 2004, la carta està datada just deu dies després.

regué a Perpinyà entre el gener de 1881 i el desembre de 1884. Malgrat tot, a la Biblioteca de Catalunya es pot consultar un autògraf de la traducció francesa de Bonet (Ms. 373/3 4. - 2 folis).

3. Traductors occitans

3.1. Marius Cognat

Encara sabem menys d'aquest personatge que ens deixà una traducció inèdita —i pel que sembla completa— de *L'Atlàntida* al francès. Sembla que es tractava d'un felibre d'origen marsellès¹⁶ que, a més de traduir Verdaguer, ostenta l'autoria de la traducció en vers del *Casau, drame historique en cinq actes et en vers* de Jan Monné —autor també d'una traducció occitana en prosa de *L'Atlàntida*—,¹⁷ del provençal al francès.¹⁸

Per Joan Torrent i Fàbregas,¹⁹ se sap que Cognat fou distingit pel govern espanyol —igual que ho fou Justí Pepratx, un altre dels traductors verdaguerians— amb el títol de cavaller d'Isabel la Catòlica, una condecoració concedida a civils, espanyols o estrangers, en reconeixement dels seus mèrits. Torrent i Fàbregas ho justificava per «la influència política del marquès de Comillas, mecenes de Verdaguer».²⁰

A la Biblioteca de Catalunya se'n conserva un autògraf que porta el títol de «L'Atlantide, poème catalan de messire Hyacinthe Verdaguer, traduit en vers français par Mr. Marius Cognat [sic]». El text està recollit en una llibreta de tapa dura de 210 x 135 mm (Ms. 374/5 – 190 folis).

3.2. François Guitton-Talamel

Queden encara per estudiar a fons traductors com Guitton-Talamel (1831 – ?), del qual no s'han pogut localitzar les traduccions. Talamel fou un editor provençal, contista i poeta, conegut amb els pseudònims «Lou Bastidan» i «Lou Felibre d'Entremount», i especialment cèlebre per la traducció bíblica al provençal del *Llibre de Tobies [Lou Libre de Toubio]*,²¹ partint de la *Vulgata*. Se'l reconeix també per haver dirigit o col·laborat en revistes provençals com *Lou Brusç* o *Le Midi Littéraire* —on treballava al costat d'Albert Savine, un prolífic catalanista, hispanista, editor i traductor, que girà per primera vegada *L'Atlàntida* verdagueriana al francès.²²

16. Veg. FASTENRATH, Johannes. «Trovadores catalanes contemporáneos». *La Vanguardia* (10/06/1880), p. 4.

17. Veg. VERDAGUER, Jacint. *L'Atlantido*. Montpellier: Empremarié Centralo dóu Miejour (li fraire Hamelin), 1888.

18. Veg. MONNÉ, Jan. *Casau, drame historique en cinq actes et en vers*, avec trad. en vers français de Marius Cognat. París: Lucien Duc, 1892.

19. Veg. TORRENT I FÀBREGAS, Joan. «Projecció de *L'Atlàntida* més enllà dels Països Catalans». A: *Anuari Verdaguer*, v. VII. Vic: Eumo, 1992, 205-219.

20. *Ibidem*, p. 213.

21. Veg. LOU FELIBRE D'ENTRE-MOUNT (trad.). *Lou Libre de Toubio*. Aix: Sardat fils, 1880.

22. Per conèixer amb més profunditat Guitton-Talamel, és d'interès la nota 2 de la p. 203 de DELILLE,

Coneixem Guitton-Talamel, principalment, gràcies a les cartes que intercanviaven Albert Savine i el poeta català. Tanmateix, és d'interès, des d'aquest punt de vista, la carta que el mateix Guitton-Talamel trameté a Verdaguer, el 13 de desembre de 1881, donant-li les gràcies per haver-lo autoritzat a traduir *L'Atlàntida* al provençal:

«*Je tiens á vous remercier personnellement, Monsieur, de l'autorisation que vous avez bien voulu me faire tenir par M. Savine de traduire L'Atlantide en provençal. [...] Je vais mettre tous mes soins à ce travail, qui paraîtra d'abord dans mon journal que je vous adresserai et qui sortira ensuite en volume.*»²³

Guitton-Talamel —que conegué Verdaguer a través de Savine— volia publicar la seva versió a *Le Midi Littéraire*, l'efímera revista setmanal que aparegué per primer cop el 1881, sota direcció d'Albert Savine i gerència de Guitton-Talamel. En aquesta revista és on Savine publicà la versió francesa de *L'Atlàntida* i Guitton-Talamel volia fer el mateix amb la seva versió en provençal. La publicació desaparegué un any després i, per tant, aquesta pretensió no s'arribà a materialitzar. El traductor provençal aprofitava la missiva al poeta per demanar-li que li trametés l'original català per utilitzar-lo com a base de la seva traducció, cosa que sembla indicar que fins llavors segurament s'havia valgut de la versió francesa de Savine.

Les darreres referències d'aquesta traducció —parcial— ens les ofereixen J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas a la nota 9 de la carta suara citada:

«[...] el maig següent²⁴ li'n fou premiada una part als Jocs Florals provençals (quart any) celebrats a Montpeller. Al començament de l'any següent Guitton havia traduït la introducció i cinc cants del poema (carta de Savine de 31 de gener 1883, post-data).»

Cal recordar, però, que el 1882 els *Jue florau* provençals se celebraren a Forcalquier entre el 14 i el 15 de maig. En aquest sentit, cal tenir present la ressenya en vers que en fa Jean-Baptiste Gaut.²⁵

François. *Chants des félibres: Poésies provençales modernes*. París: A. Ghio, 1881, p. 203: «*Le journal provençal Lou Brusç (La Ruche), paraissant à Aix-en-Provence, a été fondé par Guitton Tallemel [sic], qui en est le directeur et le principal rédacteur. Ce félibre est l'auteur de contes provençaux, en prose, parmi lesquels nous citerons: Lou rire de la Princesse (Le rire de la Princesse), La Batésto dei Sant (La Dispute des Saints), Pèire de Prouvençe e la bello Magalouno (Pierre de Provence et la belle Maguelone), etc. M. Guitton annonce encore la publication nouvelle de Lou Reinart prouvençau (Le Renard provençal), roman en douze chants, tiré des écrits du moyen âge. Ce félibre signe généralement ses œuvres du pseudonyme: le félibre d'Entre-mont c'est sous ce nom qu'il a publié sa traduction en prose provençale d'un des livres de l'Écriture Sainte, Le Livre de Tobie (Lou Libre de Toubio), Aix, librairie Sardat fils, librairie Sardat fils, 1880*». Cal remarcar, així mateix, l'interès de la ressenya biobibliogràfica que apareix a: BONIFASSI, Georges. *La presse régionale de Provence en langue d'Oc: des origines à 1914*. París: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, D.L., 2003, p. 212-233.

23. Veg. CASACUBERTA, J. M. DE; TORRENT I FÀBREGAS, J. (cur.). *Epistolari de Jacint Verdaguer*. V. III. Barcelona: Barcino, 1971, p. 173 i 176.

24. Fa referència al maig de 1882.

25. Veg. GAUT, Jean-Baptiste. *Jue Flourau de Fourcauquié: raport en vers subre lou counours literari prouvençau: festenau dóu 14 e dóu 15 de mai 1882*. Aix-en-Provence: Empr. felibrenco, 1882.

4. Traduccions esparses

4.1. Joan Vilarrasa

També a la Biblioteca de Catalunya es conserva l'autògraf de la traducció al francès de l'oda «A Barcelona» de Verdaguer, obra de Joan Vilarrasa [sic]. (Ms. 378/1 - 3. F. 84-89, «A Barcelone. Ode»). A l'inici del manuscrit, amb data de juliol de 1883 i en vers, trobem la dedicatòria del traductor al poeta: «*A Mossen Jacinto Verdaguer en testimonio de su admiración por su oda catalana, su At y SS. Juan Vilarrasa*».

El document no ens dona més pistes pel que fa al personatge, tot i que el traductor contextualitza el marc de publicació de l'obra original segons «*L'édition catalanne a été tirée à 100.000 exemplaires par ordre et aux frais du Conseil municipal de Barcelonne*» i deixa constància de l'origen de la composició: «*Jeux Floreaux de Barcelonne. XXV année. 1883. Prix du coquélicot d'argent offert par la Rédaction de la Revue littéraire et adjugé à Mr. l'abbé Verdaguer Hyacinthe*». Sigui com vulgui, el conjunt està format per les quaranta-sis estrofes definitives de la composició verdagueriana.²⁶

Quant a la faceta biobibliogràfica del traductor, amb la informació de la qual disposem ens és impossible traçar-ne un perfil i situar-lo geogràficament. Nogensmenys, és important fer notar que la llengua en la qual Vilarrasa dedica l'obra a Verdaguer és l'espanyol. D'altra banda, cal reconèixer que l'aportació de Vilarrasa a la difusió de Verdaguer és molt limitada ja que es redueix, que tinguem constància, a aquesta única poesia. Podria tractar-se o bé d'un nord-català o d'un català establert a França.

5. Altres traduccions

Queda pendent per a posteriors estudis l'avaluació de traduccions d'autors més desconeguts o anònims com, entre d'altres, la versió francesa de «*Maladetta*» de Paul Bergue, conservada a la Biblioteca de Catalunya —juntament amb altres fragments de *Canigó* traspassats al francès— en el manuscrit Ms. 375/3; la traducció de «*Nazaret*» de la mà d'Henri Lyonnet, custodiada també per la Biblioteca de Catalunya amb el topogràfic Ms. 378/4 i la traducció anònima de «*Jésus et l'enfant*» o la versió francesa de 1891 de «*La Chapelle*» d'A. Gelée-Bertal, conservades a la mateixa biblioteca en els manuscrits Ms. 378/8 i Ms. 379, respectivament.

---

26. S'entén, per tant, que l'original del qual traduí Vilarrasa és l'edició finançada el 1883 per l'Ajuntament de Barcelona, que presenta la mateixa estructura. Cal tenir present, com explica Francesc Codina a l'edició crítica *Barcelona. Textos per a un llibre*, que: «El primer esbós ja data de 1874. El 1883 va ser ampliada i presentada als Jocs Florals, on guanyà un premi extraordinari. I, abans de la seva publicació aquest mateix any, encara va ser esmenada i ampliada dues vegades més, fins a sumar les quaranta-sis estrofes definitives». Veg. VERDAGUER, Jacint (a cura de Francesc Codina i Valls). *Barcelona: textos per a un llibre*. Vic: Eumo / Societat Verdaguer, 2006. En aquest sentit, per conèixer el procés de creació del poema, veg. VERDAGUER, Jacint (a cura de Ramon Pinyol i Torrents). *Pàtria*. Vic: Eumo / Societat Verdaguer, 2002, p. 88-107.

6. Conclusions

Per cloure aquesta revisió o estat de la qüestió sobre les traduccions nord-catalanes i occitanes de Jacint Verdaguer, tan sols caldria recollir algunes de les idees exposades en aquest text. Cal constatar que, tenint en compte la quantitat i la varietat de versions franceses existents, és perfectament plausible afirmar que les traduccions franceses foren la plataforma de difusió del poeta a Europa.

Finalment, des del punt de vista traductològic, si caracteritzem els traductors, aquest estudi —que no tanca la porta a l'anàlisi de noves traduccions— i d'altres estudis previs sobre la recepció francesa del poeta, ens permeten inferir que la divulgació de l'obra i la figura de l'escriptor català a França es féu a través de tres vies: els escriptors provençals, els cercles i la premsa catòlica i els hispanistes/catalanistes francesos.

7. Bibliografia

- BOHIGAS, Pere. *Primer centenario del nacimiento de Jacinto Verdaguer (1845-1945). Catálogo de la Exposición Conmemorativa (3-28 de mayo de 1945)*. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona / Biblioteca Central, 1946.
- BONAFONT, Abbé. «Agustin Vassal et les dernières oeuvres de Verdaguer». *Revue Catalane*. Núm. 125 (15/03/1917).
- BONIFASSI, Georges. *La presse régionale de Provence en langue d'Oc: des origines à 1914*. París: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, D. L., 2003, p. 212-233.
- BOUFFANGE, Serge. *Pro Deo et patria. Casterman: librairie, imprimerie et édition (1776-1919)*. Ginebra: Droz, 1996.
- DELILLE, François. *Chants des félibres: Poésies provençales modernes*. París: A. Ghio, 1881, p. 203.
- DURAN, Carola. «Un viatger empedreït: Benet Roura i Barrios, Ambaixador de la literatura catalana». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes. Miscel·lània Joan Veny*, 8. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 31-68.
- CASACUBERTA, J. M. DE; TORRENT I FÀBREGAS, J. (cur.). *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Volum III. Barcelona: Barcino, 1971, p. 173 i 176.
- *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Volum IV. Barcelona: Barcino, 1974, p. 96-99 i 102-103.
- *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Volum IX. Barcelona: Editorial Barcino, 1986, p. 132-136.
- EXUPERI DE PRATS DE MOLLÓ. «Un grand poète tertiaire» A: *L'Écho de Saint François et de Saint Antoine de Padoue* (desembre de 1895).
- FASTENRATH, Johannes. «Trovaadores catalanes contemporáneos». *La Vanguardia* (10/06/1880), p. 4.

- GAUT, Jean-Baptiste. *Jue Flourau de Fourcauquié: rapport en vers subre lou concours literari provençau: festenau dóu 14 e dóu 15 de mai 1882*. Aix-en-Provence: Empr. felibrenco, 1882.
- JORBA, Manuel [et al.]. *Jacint Verdaguer: (1845-1995): 150 aniversari*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1995.
- LLANAS, Manuel; PINYOL, Ramon. «Les traduccions no castellanes de l'obra de Verdaguer, Oller i Guimerà fins a 1939». A: *Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans*. V. I. Montpeller: Centre d'études et de recherches catalanes. Université Paul Valéry – Montpellier III / Association Française des Catalanistes, 2004, p. 69-94.
- LOU FELIBRE D'ENTRE-MOUNT (trad.). *Lou Libre de Toubio*. Aix: Sardat fils, 1880.
- MONNÉ, Jan. *Casau, drame historique en cinq actes et en vers, avec trad. en vers français de Marius Cognat*. París: Lucien Duc, 1892.
- PARINET, Élisabeth. *Une histoire de l'édition à l'époque contemporaine. XIXe-XXe*. París: Seuil, 2004, p. 52-53. (Points; 341)
- TORRENT I FÀBREGAS, Joan. «Projecció de *L'Atlàntida* més enllà dels Països Catalans» A: *Anuari Verdaguer*, v. 7. Vic: Eumo, 1992, p. 205-219.
- VASSAL, Agustin. *Mossen Jacinto Verdaguer. Sa vie, ses oeuvres, sa mort*. Perpinyà: Barriere & Cie, 1913.
- VERDAGUER, Jacint. *Au Ciel*. Arras-París: Sueur-Charruey, 1906.
- (a cura de Francesc Codina i Valls). *Barcelona: textos per a un llibre*. Vic: Eumo / Societat Verdaguer, 2006.
- *Fleurs de Marie*. Arras-París: Sueur-Charruey, 1905.
- *Idylles et chants mystiques*. Arras-París: Sueur-Charruey, 1906.
- *L'Atlantide*. Arras-París: Sueur-Charruey, 1909.
- *L'Atlantido*. Montpeller: Empremarié Centralo dóu Miejour (li fraire Hamelin), 1888.
- *La Atlántida. poema de Jascinto Verdaguer; ab la traducció castellana per Melcior de Palau*. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús, 1878.
- *Le Canigou*. Arras-París: Sueur-Charruey, 1908.
- *Obres completes; pròleg de Marià Manent; epíleg de Joan Bonet i Baltà; bibliografia general de Lluís Guarner*. Barcelona: Selecta, 1964 [reimpr.]. (Biblioteca Perenne; 1)
- (a cura de Ramon Pinyol i Torrents). *Pàtria*. Vic: Eumo / Societat Verdaguer, 2002. p. 88-107.
- *Saint François... Charité. Traduit du catalan par Frère Bonaventure Tertiaire*. Tournai: Casterman, 1905.